

Dünya İslami Denetleme Kurulu Uygulamaları ile Türkiye Faizsiz Bankacılık Sektörü Uygulamaları Karşılaştırması

Özet

Davut PEHLİVANLI¹

Bu çalışmada kurumsal yönetim açısından Türkiye’de faizsiz bankacılık sektörü uygulamaları, dünya İslami Denetleme Kurulu (İDK) uygulamaları ile kurul yapıları, fonksiyonları ve uygulama sorunları incelenmiştir. Ayrıca, İslami kurallara uyumsuzluk riski ele alınmış ve Türkiye uygulaması değerlendirilmiştir. Çalışmanın temel bulguları doğrultusunda; kurumsal yönetim ilkeleri çerçevesinde İslami Denetleme Kurulu oluşturulmalıdır ve Türkiye faizsiz bankacılık sektörü uluslararası standartlarla uyumlu faaliyet göstermelidir.

Anahtar Kelimeler: Faizsiz Bankacılık, Katılım Bankaları, İslami Denetleme Kurulu, Kurumsal Yönetim, İslami Denetim Komitesi

A comparison of Shari’ah Supervisory Board of the World Islamic Banking Sector Practices and Turkey Practices with Turkey Assessments

Abstract

In this study, Turkey Islamic banking sector practices in terms of corporate governance, Shari’ah supervisory board practices in the world, board structure, functions and practice problems were analyzed. Additionally, incompatibility risk of Islamic rules was discussed and Turkey practices were examined. Key findings of the study; under the corporate governance principles, Shari’ah supervisory board should be constituted and Turkish Islamic banking sector must operate in line with international standards.

Keywords: Islamic Banking, Participation Banks, Shari’ah Supervisory Board, Corporate Governance, Islamic Audit Committee

¹ Yrd. Doç., Maltepe Üniversitesi, İİBF, Muhasebe ve Denetim Bölümü.

davutpehlivanli@gmail.com

1. Giriş

Faizsiz Bankacılık kurumları gerek Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerde gerekse diğer ülkelerde faaliyetlerini hızla artırmaktadır. Bu kurumlar güven esaslı çalışma yapısından İslami Denetleme Kurulu (İDK) değerlendirme eksenli çalışma yapısına bürünmektedirler. Faizsiz Bankacılık (diğer ismiyle İslami Bankacılık) kurumlarının hem işlem hacimlerinin artması hem de klasik bankacılık faaliyetlerini yürüten bankaların da (HSBC ve Citibank gibi) bu alanda faaliyet göstermeleri, İDK'ların önemini artırmıştır. Bu bağlamda İDK'ların oluşturulması, yönetmeliklerinin yayınlanması, kurul üyelerinin atanma ve görevden alınma koşullarının belirlenmesi kurumsal yönetim uygulamaları açısından da bir zorunluluk teşkil etmektedir.

Günümüzde Faizsiz Bankacılık finansal araçları, Avrupa kökenli bankalar tarafından Arap sermayesini çekmek için kullanılmaktadır. Bu amaçla çeşitli fonlar ve endeksler oluşturulmaktadır. Hatta Uluslararası İslami Derecelendirme Kurumu (IIRA) tarafından finansal araçlar ve bankalar için derecelendirme notları verilmektedir. Sonuçta hem fon kullanacak hem de fon fazlası olan bireyler veya kurumlar tercihlerini derecelendirme notlarına ve İDK'ların değerlendirme sonuçlarına göre şekillendirmektedirler.

Bu çalışmada İDK'ların üye yapısı ve yönetmeliklerinin oluşturulmasının kurumsal yönetim uygulamaları açısından önemi ve uygulama sorunları incelenecektir. Ayrıca Türkiye Faizsiz Bankacılık sektörü kurumları olan Katılım Bankalarında İDK yapılanması bulunmamasından dolayı bu kurumların göreceli olarak belirsizlik ortamında faaliyet gösterdiği ve uluslararası fon akımlarından gerekli payı alamadığı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Son olarak çalışmada Merkez Bankası veya Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu bünyesinde Ulusal İslami Denetleme Kurulu oluşturulmasının zorunlulukları ele alınacaktır.

2. Literatür Taraması

Ahmed ve Chapra tarafından 2002 yılında yayınlanan "Corporate Governance in Islamic Financial Institutions" isimli çalışmada İslami Denetleme Kurulları bağımsızlık açısından ele alınmış kurum içi oluşturulan kurula ek olarak İslami kurallara

uygunluk denetiminin bir de bağımsız denetçi tarafından değerlendirilmesi sonucuna ulaşılmıştır.

Rammal tarafından 2006 yılında yapılan ve "The Importance Of Shari'ah Supervision In Islamic Financial Institutions" başlığını taşıyan çalışmada İslami Denetleme Kurullarının önemi ve uygulama sorunları ele alınmış Ulusal İslami Denetleme Kurullarının önemi incelenmiştir.

Abdul Rahim Abdul Rahman tarafından 2008 yılında yapılan "Shari'ah Audit For Islamic Financial Services: The Needs And Challenges" isimli çalışmada ise İslami Denetleme Kurulları kurumsal yönetim ilkeleri açısından ele alınmış ve kurulum İslami kurallara uygunluk denetimi yürütürken karşılaşılabileceği sorunlara çözümler getirilmiştir. Ayrıca çalışmada kurul tarafından yürütülecek bir İslami denetim programı adımları ele alınmıştır.

Zulkifli Hasan tarafından 2008 yılında yapılan "Corporate Governance of Islamic Financial Institutions" isimli çalışmada liberal düşünce ve İslam prensipleri açısından karşılaştırmalı olarak kurumsal yönetim kavramı ele alınmıştır. Çalışmada İslami Finansal Kurumların daha güçlü bir yapıya ulaşmalarının yolunun İslami prensiplerle kurumsal yönetim ilkelerinin harmanlanması olduğu vurgulanmaktadır.

Bilindiği kadarıyla henüz Türkiye faizsiz bankacılık sektörü açısından İslami Denetleme Kurullarını veya faizsiz bankacılık sektörü kurumsal yönetim uygulamalarını inceleyen henüz bir çalışma bulunmamaktadır.

3. Kurumsal Yönetim Uygulamaları Çerçevesinde İslami Denetleme Kurulları

Eşitlik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk kavramlarının yön verdiği kurumsal yönetim ilkeleri İslam perspektifinden ele alındığında bu kavramlara bir de sosyal adaletin eklenmesi gerekmektedir. Sosyal adalet sağlanırken sadece paydaşların menfaati değil aynı zamanda bütün olarak toplumun menfaati dikkate alınmalıdır. Bu kavram günümüz literatüründe sıkça kullanılan "sosyal sorumluluk" kavramına göre ekonomik hayata etkisi bakımından görece daha geniştir. Çünkü sosyal adalet kavramı zekat örneğinde olduğu gibi çeşitli dini uygulamalar nedeniyle güncel ekonomik politikalara yön vermektedir.

İslam toplumlarında kurumsal yönetim prensipleri geleneksel kurumsal yönetim ilkelerine ek olarak işletmelerin faaliyetlerinin İslami kurallara uygunluğunun sağlanması temelli çalışmaktadır (Hasan, 2009: 287). Bu durum paydaşların haklarının korunmasının ve eşitlik, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve sorumluluk ilkelerinin ihmal edildiği anlamına gelmemektedir. İDK uygulaması hem geleneksel kurumsal yönetim ilkelerinin hem de İslami kökenli kurumsal yönetim ilkelerinin bir anlamda teminatı olmaktadır. Bu bağlamda İDK'lar İslami kurallar odaklı çalışan denetim komiteleri şeklinde faaliyet göstermektedirler.

Faizsiz bankacılık sektörü açısından kurumsal yönetim ilkelerine uyumun güvencesi etkin işleyen bağımsız denetim, iç denetim, risk yönetimi ve İslami Denetleme Kurullarının varlığı halinde mümkün olacaktır. Bağımsız denetim, iç denetim ve risk yönetimi faaliyetleri genel anlamda eşitlik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk yönünde kurumsal yönetim ilkelerine uyumun güvencesi sayılabilecekken İslami Denetleme Kurulları ise sosyal adaletin sağlanması ve İslami prensiplere uyum konusunda kurumsal yönetim ilkelerine uyumun güvencesi sayılabilmektedir.

Faizsiz Bankacılık kurumlarının finansal enstrümanları İslami kurallara göre oluşturulmaktadır. Bundan dolayı bu kurumlar tarafından kullanılan finansal araçların genel olarak İslami kurallara, özel olarak da İslami Finansal Kuruluşlar Muhasabe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI) ile İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) tarafından yayınlanan standartlara uygunluğunun belirlenmesi şarttır. Aksi takdirde bu tür kurumlar fon bulmakta ve fon kullandırmakta sıkıntı yaşayacaklardır.

Kurumsal Yönetim Uygulamaları çerçevesinde kullanılan finansal araçların İslami kurallara uy-

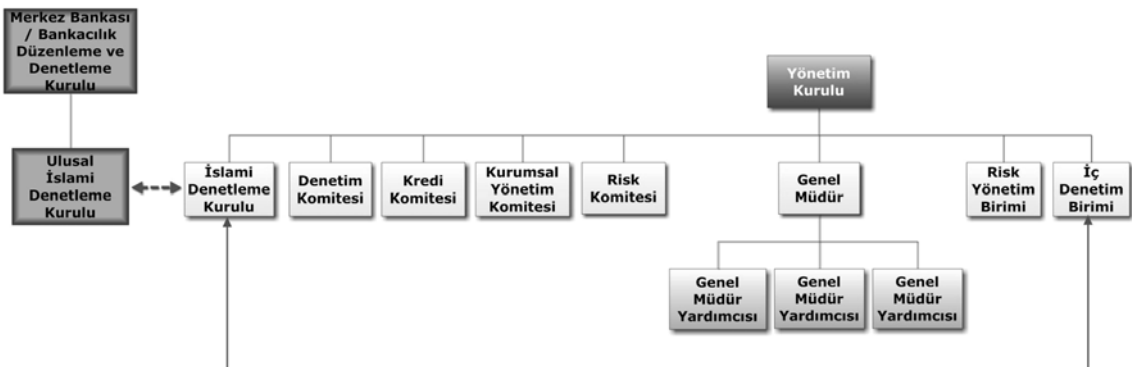
gunluğunun belirlenmesi ve buna ilişkin değerlendirmelerin yapılması hem müşterilerin hem de paydaşların bilgilendirilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu fonksiyonu yerine getirecek komite ise İDK'lardır (Rammal, 2006: 205). İDK'lar hem mevcut finansal araçlar hem de geliştirilen yeni finansal araçlar konusunda değerlendirme yaparlar. Ayrıca kurul fonksiyonları ve uygulamada belirlenen ilkelere uyulup uyulmadığı iç denetçiler veya kurula bağlı denetçiler aracılığıyla denetlenir.

Söz konusu kurul aynı zamanda 'İslami Kurallara Uyumsuzluk Riski'nin yönetimine de katkıda bulunmaktadır. İslami Kurallara Uyumsuzluk Riski; faizsiz bankacılık kurumlarının faaliyetlerinin ve kullandıkları finansal araçların İslami kurallara uyumsuz olmasından dolayı ortaya çıkabilecek güven kaybı ve itibar kaybı olarak ifade edilebilir (Abdul Rahman, 2008: 5). Bu risk sadece faizsiz bankacılık kurumları açısından ortaya çıkmamakta, aynı zamanda İslami prensiplere uygun bir şekilde fon fazlasını kullandıran kitleye yönelik olarak ihraç edilecek olan tahvil ve diğer borçlanma araçları için de söz konusu olabilmektedir. Diğer bir önemli husus da küresel finans piyasaları açısından İslami Kurallara Uyumsuzluk Riskinin krizi tetikleyici faktör olabileceğidir.

Genel kabul görmüş dünya uygulamalarında banka bünyelerinde oluşturulan İDK'ları tamamlayıcı mahiyette bir de Ulusal İDK yapılanması mevcuttur. Aşağıdaki şekilde dünyada genel olarak kullanılan İDK yapılanmasından hareketle Türkiye için öngörülen model yer almaktadır. Hem banka organizasyon şemasında yer alan İDK'lar hem de Merkez Bankası veya Bankacılık Otoritesi bünyesinde yer alan Ulusal İDK'lar en sık tercih edilen yapılanmadır.

Şekil 1: Önerilen Organizasyon Şeması ve Ulusal İslami Denetleme Kurulu

Ulusal kurulun en önemli fonksiyonu farklı bankaların İDK'lerinin yapmış oldukları yorum farklılıklarının ortadan kaldırılması olmalıdır. Böylelikle yatırımcılar daha güvenilir ve daha standart uygulamaların olduğu bir ortamda finans piyasalarında faaliyet göstermiş olacaklardır.

Aynı zamanda ulusal kurul ilgili bankaların uluslararası standartlara uyumundan da sorumlu olmalıdır. Bunların yanı sıra ulusal kurul başvuru üzerine de görüş açıklayabilmelidir (Abdul Rahman, 2008: 2). Ulusal İDK'nın ifade edilen fonksiyonları yerine getirebilmesi, ilgili mevzuatın da düzenlenmesi halinde mümkün olabilecektir.

Faizsiz bankacılık alanında faaliyet gösteren pek çok finansal kurum organizasyon şemalarında İDK yapılanmasına yer vermektedir. Ayrıca İDK yönetmelikleri, kurul üye yapısı ve üyelerin uzmanlık alanları ve diğer önemli hususlar denetim komitesi örneğinde olduğu gibi finansal kurumların web sayfalarında yer almaktadır.

4. İslami Denetleme Kurullarının Yapısı

İDK'lar bütün dünyada kurumsal yönetim açısından ele alınmakta ve yapısal olarak denetim komitesi uygulamalarına benzetilmektedir. Denetim komiteleri aracılığıyla iç kontrol, iç denetim, bağımsız denetim, risk yönetimi ve kurumsal yönetim ilkelerine uyum güvence altına alınmaktadır. İDK'lar aracılığıyla ise faizsiz bankacılık kurumlarının İslam prensiplerine uygunluğu güvence altına alınmaktadır.

İDK'ların da Denetim Komiteleri gibi bağımsız üyelerden oluşması gerekmektedir. Üyelerin bankadan bağımsız olmaları yani banka dışından veya icracı olmayan banka yöneticileri arasından seçilmeleri, kurul faaliyetleri yürütülürken objektif kararlar alınabilmesi açısından çok önemlidir.

Denetim komitesi üyelerinin belirli alanlarda uzman olmaları şartı vardır. Bu şart komite faaliyetlerinin yerine getirilmesi için gereklidir. İDK üyelerinin de genel olarak finans, muhasebe, ekonomi, hukuk ve İslam hukuku alanlarından bir veya birkaçında uzman olmaları, bu kurulların fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için şarttır.

Standartlara göre üyelerin herhangi bir suç işlemiş olmaları ve faizsiz bankacılık sektöründe en

az 3 yıllık bir deneyime sahip olmaları da bir temel şarttır (Abdul Rahman, 2008: 2). Yine standartlara göre İDK'lar en az 3 üyeden oluşmalıdır (AOIFI Governance Standards No 1, 2005). Kurul üyeleri Yönetim Kurulu tarafından belirli bir süre için atanmalı ve görev süresi bitmeden makul sebepler bulunmaksızın görevine son verilmemelidir. Kurula üye atanabilmek için İngilizce bilgisi yeterli düzeyde olmalıdır. Aksi takdirde İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe Denetim Organizasyonu (AAOIFI), İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB), Uluslararası İslami Derecelendirme Kurumu (IIRA) ve diğer uluslararası faizsiz bankacılık kurumlarının güncel uygulamalarını takip etmek zorlaşacaktır.

İDK'ların tam anlamıyla bağımsız hareket edebilmeleri yönetim kurulu tarafından kabul edilmiş yönetmeliklerinin varlığı halinde mümkün olabilecektir. Yönetmelikte kurulun görevleri, sorumluluk alanları, yetkileri, raporlama yönü, faaliyetlerin gizli tutulmasına yönelik beklentiler ve etik ilkeler açıklanmalıdır.

Yönetmelikte kurul toplantı sıklıkları ve kurul sekreteryasının iç denetim birimi tarafından yürütüleceğine dair bir bilgi de yer almalıdır. İç denetim ekibi;

- Geleneksel iç denetim faaliyetini yürüten iç denetçiler
- İslami kurallara göre kontrol ve gözetim faaliyetini yürüten iç denetçiler

şeklinde ikiye ayrılmalıdır. İslami kurallara göre kontrol ve gözetim faaliyetini yürütecek iç denetim personeline gerekli eğitimler verilmelidir.

Kurumsal yönetim açısından yürütülen kurul faaliyetleri hakkında banka dışı birey ve kurumların bilgilendirilmesi maksadıyla kurul yıllık raporları yayınlanmalıdır (AOIFI Governance Standards No 1, 2005). Ayrıca bu raporlar banka yıllık faaliyet raporu ekleri arasında da yer almalıdır.

Dünyada ve Türkiye'de banka yıllık faaliyet raporlarının da bağımsız denetimden geçmesi yönünde genel kabuller ve yasal zorunluluklar bulunmaktadır. Faizsiz Bankacılık sektörü kurumları için yıllık faaliyet raporlarının bağımsız denetimden geçme şartına ek olarak ulusal İDK veya ban-

ka İDK'ları tarafından da yıllık faaliyet raporunun denetlenmesi ve buna yönelikte rapor ekinde bir görüş açıklanma zorunluluğu bulunmalıdır. Ulusal İDK tarafından yerine getirilecek bu denetim hizmeti gerekli uzman personele sahip bağımsız denetçi kuruluş tarafından da verilebilir.

Kurulların sözü edilen faaliyetleri tam anlamıyla gerçekleştirebilmeleri, üyelerin kurul faaliyetlerine yeterli zamanı ayırabilmeleri halinde mümkün olacaktır. Buna yönelik olarak yönetmelikte uygun açıklama yer almalıdır.

Ayrıca yönetmelikte özellikle uygulamada problemler yaşanmaması için denetim komitesi, iç denetim birimi, bağımsız denetçi ve diğer kurumsal yönetim komiteleri ile ortak çalışma alanları ve ilgili konular belirtilmelidir.

5. İslami Denetleme Kurullarının Fonksiyonları ve İlgili Standartlar

Kurul fonksiyonları ikiye ayrılmaktadır;

- Mevcut finansal araçlar, yeni oluşturulan araçlar, bankacılık faaliyetleri ve sözleşmeler hakkında görüş bildirmek, ön denetim,
- Kontrol ve gözetim işlevlerini yerine getirmek, işlem sonrası denetim.

Faizsiz Bankacılık faaliyetlerinin ve kullanılan finansal araçların İslami kurallara uygunluğunu belirtmek amacıyla oluşturulan görüşe fetva denir (Alsayyed, 2009: 2). Fetva, kurulun temel fonksiyonlarından biridir. Fetva çoğunlukla banka yönetimleri veya müşteriler tarafından finansal araçlara yönelik talep edilmektedir.

Kurulun ikinci fonksiyonu ise uygulamada hem verilen görüşlere uygunluğu hem de İslami kurallara uygunluğu belirlemek için iç denetçiler veya kurul denetçileri aracılığıyla faaliyetlerin, finansal araçların, sözleşmelerin ve diğer işlemlerin kontrol ve gözetimidir.

Çok az finansal kurum tarafından işlem sonrası denetim faaliyetleri yürütülmektedir. İşlem sonrası denetim tamamlanan bankacılık faaliyetlerinin İslami prensiplere uyumunu belirlemek üzere ana kütleden seçilen örneklem üzerinde gerekli testle-

rinin icra edilmesi şeklinde yürütülür (Abdul Rahman, 2008: 3). Bu denetim türü iç denetim veya bağımsız denetim birimleri tarafından gerçekleştirilebileceği gibi kurul denetçileri tarafından da gerçekleştirilebilir.

Kurul tarafından denetim faaliyetleri yürütülürken standartlaştırılmış İDK denetim programına ihtiyaç vardır. Bu programlarda ayrıntılı bir şekilde adım adım denetim prosedürleri, politikaları ve süreçleri açıklanmalıdır (Abdul Rahman, 2008: 4). Böylelikle kontrol ve gözetim işlevini yerine getirecek olan denetçi grubu (iç denetçi, bağımsız denetçi veya kurul denetçisi) değişse de denetim metodolojisinde birlik sağlanacaktır.

Kurulun söz konusu fonksiyonları yerine getirilirken ve gerekli uygunluk değerlendirmeleri yapılırken İslâmi Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI) tarafından yayınlanan Muhasebe, Denetim ve Kurumsal Yönetim Standartları, Etik Standartlar ile İslami Standartlar dikkate alınmalıdır.

AAOIFI tarafından 2010 Şubat tarihi itibarıyla Muhasebe, Denetim, Etik ve Kurumsal Yönetim Standartları başlığı altında 40 standart ile İslami Standartlar başlığı altında 41 standart yayınlanmıştır. Söz konusu standartların hazırlanması sürecinde Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Denetim Standartları da dikkate alınmaktadır. Standartlar bu yönüyle küresel işlemleri kapsamaktadır ve küresel gelişmelere uygundur.

AAOIFI tarafından yayınlanan başlıca muhasebe standartları; İslami bankalar ve finans kurumları için finansal muhasebenin amaçlar, İslami bankalar ve finans kurumları için finansal muhasebe, İslami bankalar ve finans kurumları için finansal tabloların sunumu ve açıklanması, murabaha ve satın alma emirleri, mudarebe finansmanı, müşareke finansmanı, kâr dağıtım esasları, selem, ica-ra, yatırım fonları, İslami sigorta şirketleri, döviz işlemleri ile birleşme ve bölümsel raporlama başlıklarını taşımaktadır.

AAOIFI tarafından yayınlanan başlıca denetim standartları; denetimin amaçları ve ilkeleri, denetçi raporu, denetim görevlendirmeleri, bağımsız denetçi tarafından İslami kurallara ve prensiplere uygunluk denetimi yapılması ile hile ve hatalar karşısında denetçinin sorumluluğu başlıklarını taşımaktadır.

AAOIFI tarafından yayınlanan başlıca kurumsal yönetim standartları; İslami Denetleme Kurulu (İDK) atama, oluşum ve raporlama, İslam kuralları açısından incelemeler, İslam kuralları açısından banka içi incelemeler, İslami bankalar ve finans kurumları için denetim ve kurumsal yönetim komiteleri, İslami Denetleme Kurulu'nun (İDK) bağımsızlığı, İslami bankalar ve finans kurumları için yönetim prensipleri ile kurumsal sosyal sorumluluk standartlarından meydana gelmektedir.

AAOIFI tarafından yayınlanan başlıca etik standartlar; İslami bankalar ve finans kurumları muhasebe ve denetçileri için etik kodlar ile İslami bankalar ve finans kurumları çalışanları için etik kodlar şeklinde sıralanabilir.

AAOIFI tarafından yayınlanan başlıca İslami standartları; döviz işlemleri, kredi kartı işlemleri, borçlunun borcunu ödememesi, borcun yenilenmesi anlaşmaları, garantiler, ticari bankanın İslami usullere göre çalışan bankaya dönüşmesi, havale işlemleri, satın alma emri olarak murabaha, icara işlemleri, selem, istisna, muşareke, mudarebe, akreditif, finansman bonoları, sukuk, mülkiyet, faiz, finansal kâğıtlar (hisse senedi ve bono), sendikasyon kredisi, İslami sigorta, endeksler, bankacılık hizmetleri, tavarruk, tahkim, vakıf ile zekat başlıklarını taşımaktadır.

AAOIFI standartlarına ek olarak IFSB kuralları ve standartları da dikkate alınmalıdır. IFSB tarafından da Temmuz 2010 itibarıyla yaklaşık 11 standart yayınlanmıştır. Standartların başlıcaları risk yönetimi ilkeleri, sermaye yeterliliği standardı, İslami Finansal Kurumlar için kurumsal yönetim ilkeleri, İslami Finansal Kurumlar için şeffaflık ve piyasa disiplini, İslami kolektif yatırımlar yönetim ilkeleri, sukuk, menkul kıymetleştirme ve gayrimenkul yatırımları için sermaye yeterliliği gerekleri ile İslami sigortalar için yönetim ilkeleri şeklindedir.

6. İslami Denetleme Kurullarının Uygulama Sorunları

Dünya genelinde İDK'lara ilişkin uygulama sorunları şu şekilde sınıflandırılabilir (Al-Qattan, 2008: 22);

- İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI) ile İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) tarafından yayınlanan

standartlara uyulmamaktadır,

Bu durum genel olarak faizsiz bankacılık sistemine güveni sarsmakta ve itibar riskine neden olmaktadır. 2008 yılında Körfez ülkeleri tarafından ihraç edilen sukukların % 85'inin İslami kurallara uygun olmadığı gündemi meşgul etmiş ve yoğun bir biçimde tartışılmıştır (Islamic Finance, 11 Jan 2009, 1). Bu tartışmaların öncesinde de AAOIFI tarafından 2008 yılında yayınlanan raporda mevcut sukuk ihraçlarının 6 gerekçeden dolayı İslami kurallara uygun olmadığı belirtilmiştir (AAOIFI, 2008).

- Çoğunlukla banka paydaşları ile ikili ilişkileri bulunan kişiler kurul üyesi olarak atanmakta ve bu durum hem kurul faaliyetlerinin tam anlamıyla yürütülmesine engel olmakta hem de üyelerin bağımsızlıklarını zedelemektedir,

- Uygulamada denetim komitelerine getirilen en büyük eleştirilerin başında üyelerin kurul faaliyetlerine yeterli zamanı ayıramamaları gelmektedir (Tiras, 2004: 7). Bu durum İDK'lar için de geçerlidir.

Bu çerçevede kurul yönetmelikleri aracılığıyla yapılacak düzenlemelerde bu olası sorunlara yönelik gerekli önlemler alınmalıdır.

Benzer durumlar karşısında İDK'ların farklı görüşler vermesi dünya da yaşanan bir diğer sorundur. Bunun da çözümü için Merkez Bankası veya Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu bünyesinde Ulusal İDK oluşturulmalıdır. Böylece uygulamada birlik sağlanabilecek ve yorum farklılıkları ortadan kaldırılacaktır.

Ayrıca İDK'lar tarafından kullanılacak bir İDK denetim programının olmaması ve İDK denetim raporlarının taraflarla paylaşılmaması bu kurulların fonksiyonlarının ne derece gerçekleştirildiğine dair şüphelerin artmasına neden olmaktadır. Kurumsal yönetim açısından kurul yönetmelikleri, kurul raporları ve ilgili diğer önemli bilgiler taraflarla paylaşılmalı ve banka web sitelerine yer almalıdır.

7. Dünyada Faizsiz Bankacılık Sektörünün Yükselişi ve Türkiye Faizsiz Bankacılık Sektörü Açısından Durum Değerlendirmesi

Dünyada yaşanan gelişmeler son 20 yıl içinde Fa-

izsiz Bankacılık sektörünün ticari bankalarla rekabet edebilecek alternatif bir sistem haline geldiğini ortaya koymaktadır. Bu gelişmeler sadece İslami kurallara göre yönetilen ülkeleri veya İslam ülkelerini kapsamamakta, İngiltere örneğinde olduğu gibi yoğun Müslüman nüfus barındıran ülkelere de Faizsiz Bankacılık kurumlarının işlem hacimlerinin küçümsenmeyecek ölçüde arttığını ve ticari bankalarla ciddi anlamda rekabet edebildiği gerçeğini göstermektedir. Göstergeler son on yıl içinde Faizsiz Bankacılık kurumları işlem hacimlerinin çift haneli rakamlarda büyüdüğünü ve bazı ticari bankaların faizsiz bankacılık prensiplerine uygun finansal enstrümanlar çıkardıklarını bu enstrümanların toplam büyüklüğünün 2007 yılı sonu itibarıyla 509 milyar doları aştığını ortaya koymaktadır (Moody's; 2008, 5).

Uluslararası Menkul Kıymet Komisyonları Örgütü (International Organizations of Securities Commissions, IOSCO) tarafından yapılan projeksiyona göre de 2015 yılına kadar dünya üzerindeki Müslüman nüfusun tasarruflarının yarısının Faizsiz Bankacılık kurumlarında değerlendirileceği tahmin edilmektedir (Imam and Kpodar; 2010, 3).

Dünyada yaşanan gelişmelere paralel gelişmeler Türkiye'de de yaşanmakta ve Katılım Bankalarının işlem hacimleri ve şube sayıları gibi göstergeler son 20 yıl içinde atan bir ivme ile kendini göstermektedir.

Türkiye Faizsiz Bankacılık sektörü kurumları olan Katılım Bankaları bünyesinde İslami Denetleme Kurulu (İDK) şeklinde bir yapılanma yoktur. Bunun yerine daha düşük profilde danışmanlar aracılığıyla kurul fonksiyonlarının yalnızca ön denetim (diğer bir ifadeyle görüş bildirme) yönü icra edilmeye çalışılmaktadır.

Finans sektörünün olabildiğince küreselleştiği günümüzde böylesine çok başlı bir yapılanma uluslararası alanda rekabet gücünü azaltan bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Ayrıca danışmanlar aracılığıyla sadece kurulun danışma fonksiyonu çalıştırılmakta, kontrol ve gözetim fonksiyonları ise ihmal edilmektedir.

Bundan dolayı İDK'lar bir an önce kurumsal yönetim uygulamalarının bir gereği olarak katılım bankaları bünyelerinde oluşturulmalı, organizasyon şemalarında yer almalı, yönetmelikleri yayın-

lanmalı, banka yıllık faaliyet raporları ekleri arasında İDK yıllık raporlarına da yer verilmeli ve yıllık faaliyet raporları hakkında İDK görüşü de açıklanmalıdır.

Türkiye bankacılık sektöründe halen uygulamada olan banka yıllık faaliyet raporu hakkında bağımsız denetçinin görüş bildirme zorunluluğuna benzer bir uygulama, katılım bankaları ve faizsiz bankacılık finansal araçlarına yönelik işlem yapan bankalar için de getirilmelidir. Bu uygulama bağımsız denetim kuruluşunun İslâmi Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI) ile İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) standartlarına uyumun denetlenmesi ve yıllık faaliyet raporu hakkında İslami prensipler çerçevesinde görüş açıklaması şeklinde gerçekleştirilebilir. Bu uygulamaya bir diğer alternatif de yıllık faaliyet raporu hakkında görüşün banka İDK'ları tarafından açıklanması ve bu görüşün yıllık faaliyet raporunda yer almasıdır. Fakat ikinci alternatif kurulun bağımsızlığını zedeleyebilir.

Ayrıca Dünya uygulamalarına paralel olarak Merkez Bankası veya Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu çatısı altında Ulusal İslami Denetleme Kurulu oluşturulmalı ve uygulamada ortaya çıkabilecek yorum farklılıklarının önüne geçilmelidir.

Bütün bu yenilikler temelde kurumsal yönetim uygulamaları şeklinde değerlendirilmeli ve hedefin daha güçlü bir finansal yapı olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir.

8. Sonuç

Günümüzde finans sektörü gerek küresel gerekse de ulusal düzeyde çok fazla etkileşim halindedir. Bir ülkede veya bir alanda ortaya çıkan sorun bütün dünyayı etkileyebilmekte ve sonuçta reel sektörün de krize girmesine neden olabilmektedir.

Faizsiz Bankacılık faaliyetlerinin ve finansal araçlarının İslami kurallara, İslâmi Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI) ile İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) standartlarına aykırılıktan dolayı itibar riski ve İslami kurallara uyumsuzluk riski ile karşılaşması mümkündür.

2001 yılında yaşanan İhlas Finans kurumunun iflasa sürüklenmesi olayı, Türkiye faizsiz bankacılık sektörü açısından büyük bir itibar kaybına neden olmuş ve hem ulusal hem de uluslararası piyasalarda bu iflasın sektöre dönük olumsuz etkisi uzun yıllar hissedilmiştir.

İslami kurallara uyumsuzluk riski, genel olarak bankacılık sektörünü ve reel sektörü krize götüren tetikleyici bir faktör olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede benzer deneyimleri yaşamış ülkelerin uygulama sorunları değerlendirilerek gerekli önlemler alınmalı ve yasal düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Uluslararası düzeyde ise AAOIFI ve IFSB standartlarına uyum seviyesi arttırılmalı ve sektörün itibar kaybına uğrama ihtimali kontrol altında tutulmalıdır. AAOIFI ve IFSB tarafından yapılacak düzenlemelerle küresel çapta ihraç edilecek finansal araçlar için Uluslararası İslami Derecelendirme Kurumu (IIRA) derecelendirme notu ihraç öncesi bir şart olarak kabul edilmelidir.

Uluslararası standartlara uyum çerçevesinde öncelikle standartlar Türkiye bankacılık sistemine uyarlanmalı ve standartlara uyuma yönelik Katılım Bankaları için bir yol haritası oluşturularak geçiş daha sağlıklı bir şekilde organize edilmelidir.

Dünyada yükselişte olan finansal kurumlar arasında yer alan faizsiz bankacılık konusundaki ihtiyaç duyulan düzenlemelerin hazırlanarak etkili bir biçimde hayata geçirilmesi, uluslararası finans merkezleri arasında yer alma yolundaki Türkiye'nin bu alandaki konumunu daha da güçlendirecektir.

Kaynakça

AAOIFI Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions Standards, 10.07.2010, <http://www.aaofi.com/keypublications.html>

AAOIFI; (2005) AAOIFI Governance Standards No 1: Shari'a Supervisory Board: Appointment, Composition and Report.

AAOIFI; (2008) AAOIFI Report, http://www.aaofi.com/aaofi_sb_sukuk_Feb2008_Eng.pdf.

ABDUL RAHMAN Abdul Rahim; (2008), "Shari'ah Audit For Islamic Financial Services: The Needs And Challenges", ISRA Islamic Finance Seminar (IIFS).

AHMED Habib and CHAPRA M. Umer; (2002), "Corporate Governance in Islamic Financial Institutions", Jeddah: Islamic Research and Training Institute, Islamic Development Bank Group.

AL-QATTAN Muhammad Amin Ali; (27-28 May 2008), "Shari'ah Supervisory Boards: Selection of Their Members and Their Regulations", Seventh Conference of the Shari'ah Boards of Islamic Financial Institutions, The Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI).

ALSAYYED Nidal; (2009), Shari'ah Board, The Task of Fatwa, and Ijtihad in Islamic Economics, and Finance, MPRA Paper No. 20204.

HASAN Zulkifli; (January 2009), Corporate Governance: Western and Islamic Perspectives, International Review of Business Research Papers, Vol.5, No. 1.

Islamic Finance Newspaper, 11 Jan 2009.

Islamic Financial Services Board Standards, 10.07.2010, <http://www.ifsb.org/published.php>.

Moody's; (2008), "Islamic Finance Explores New Horizons in Africa", <http://www.moody's.com>

IMAM Patrick and KPODAR Kangni; (2010), Islamic Banking: How Has it Diffused?, IMF Working Paper.

RAMMAL Hussain G.; (Spring 2006), "The Importance Of Shari'ah Supervision In Islamic Financial Institutions", Corporate Ownership and Control Volume 3, Issue 3.

TIRAS Samuel L.; (July 2004), "Audit Committee Best Practices and Earnings", Commercial Lending Review.